

независимо от того скрытого смысла, который имел значение во времена создания средневековых произведений искусства [1, с. 5].

Таким образом, столь характерное для искусства почти всех средневековых стран и народов стремление к установлению единства и взаимосвязанности всех процессов, происходящих в мироздании, показывает, что китайская живопись при всем своеобразие художественных решений была явлением далеко не изолированным, а многими корнями связанным с общими эстетическими идеалами всего человечества, характерными для этого этапа культуры. Именно на протяжении периода средневековья художественное воображение человека впервые пыталось воспроизвести стройную картину вселенной в ее единстве, природы – в ее бесконечности и изменчивости. Желание представить себе мироздание как гармоническое стройное целое, равно как и мысль о взаимодействии всех сил природы, явились важным этапом в познании мира человечеством.

В каждой стране, на каждом этапе развития средневековой культуры возникали и складывались свои образные системы, явившие собой оригинальные способы визуализации духовных исканий. В этой цепи поисков китайская пейзажная живопись явилась неповторимым эстетическим открытием, надолго определившим характер образного мышления, миропонимания китайского народа.

Следуя даосской концепции, китайский художник воспринимает пейзаж как часть необъятного и просторного мира, как грандиозный космос, где человеческая личность – ничтожная часть вселенной – растворена в созерцании великого, непостижимого и поглощающего ее пространства.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННЫХ ИСТОЧНИКОВ

1. Виноградова Н. А. Китайская пейзажная живопись / Н. А. Виноградова. — М. :Изобраз. искусство, 1972. — 160 с.
2. Китайская живопись // Ларчик. Статьи об искусстве, живописи и художниках и их картинах, [Цит.2012, 29 октября]; [Электронный ресурс]. — Режим доступа :<http://larchik.com.ua/p/china.html>.
3. Маслов А. А. Мистерия Дао. Мир«Даодэцзина» / сост., пер. с древнекит.иссл. ипримеч. А. А. Маслова; ин-тДальнего Востока РАН, научно-иссл. Центр духовно-мистической культуры. —М. :Изд-во «Сфера» Российского Теософского Общества, 1996. — 512 с.
4. Пейзаж / Словарь художественных терминов, [Цит. 2012, 29 октября]; [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://iskusstvom.ru/108.php>.

Цибра М. Ф. – доктор філософських наук, професор кафедри філософії, історії та політології Одеського національного економічного університету.

УДК: 141. 7

ФІЛОСОФІЯ СУСПІЛЬНОЇ ІНЕРЦІЇ

У статті проаналізовано різні підходи до класифікації видів суспільної інерції, їх визначальна роль у сучасних формах взаємодії людини і суспільства.

Ключові слова: суспільство, взаємодія, соціальна адаптація, суспільна інерція, стагнація.

ФИЛОСОФИЯ ОБЩЕСТВЕННОЙ ИНЕРЦИИ

В статье проанализованы различные подходы к классификации видов социальной инерции, их определяющую роль в современных формах взаимодействия человека и общества.

Ключевые слова: общество, взаимодействие, социальная адаптация, социальная инерция, стагнация.

PHILOSOPHY SOCIAL OF INERTIA

The article analyses the various approaches to the classification of types of social inertia and their defining role in modern forms of interaction between person and society.

Keywords: *society, interaction, social of adaption, social inertia, stagnation.*

Дослідження інформаційних процесів сучасного українського суспільства та його підсистем, спрямовують вчених у бік обґрунтування вагомості інновацій для громадських завдань. Філософи, соціологи, фахівці різних гуманітарних наук, стикаються з реальністю, яку не завжди можливо прорахувати, не дивлячись на повторюваність, або циклічність подій суспільного життя. Спостерігати за балансом сил, прогресом та інверсією громадських процесів, за конструкцією стабільного та плинного, традиційного та інноваційного – обов'язок соціальних інститутів, філософів – особливо.

Пошук важелів впливу на ситуації, що відбуваються у суспільстві, примусили вдатись до словосполучення, або категорії «соціальна інерція», залучити її до структури філософського знання.

В соціологічному енциклопедичному словнику зустрічається це поняття у двох видах тлумачення. По-перше – у сфері культури, де визначається як «тенденція до продовження існування окремих рис культури чи культурних комплексів вже після того, як вони вичерпали свою функціональність (1, с. 103). Друге – як ознака стійкості соціальної системи, її здатності до продовження розвитку.

У першому тлумаченні «соціальна інерція» розглядається як синонім стагнації, застою, соціального негативізму. У другому випадку – висновки протилежні, з чим погодитись неможливо. *Інерція* - це якісна характеристика соціального суб'єкта, або характеристика його участі у громадському житті, що відображає ступінь активності зв'язків з соціальним середовищем. Інерційність – показник рівня стійкості соціальної системи.

Необхідно терміново повернутись до науково обґрунтованої соціальної системи мотивів і стимулів, яка б була насамперед моральною і відповідальною, а вже потім – професійною і пропедевтичною.

Сучасна політика вимагає відпрацювання нового стилю соціальної поведінки, що допоки значно суперечить життєвому досвіду, накопиченому у минулі сторіччя. Чи здатні ми до змін взагалі, як нація, яку вважали толерантною і навіть сервільною – на це головне питання громадяни країни відповіли на київському майдані Незалежності неодноразово. А от скільки часу знадобиться для впровадження системи якісних моральних норм і їх сприйняття суспільством – інша справа.

Соціальну адаптацію і функціонування можна оцінювати *кількісно* – за рівнем суспільної активності людей; і *якісно* – за характером і спрямованістю певної активності, яка здатна бути творчою, або руйнівною, адекватно свідомою, або девіантною, стихійною, і таке інше. Всі ці параметри спрацьовують за умов: по-*перше* – функціонування відповідної соціальної структури; по-*друге* – детермінованості нормативної культури та ціннісних орієнтацій. Згадувані процеси відбуваються на підставі або на ґрунті нормативних канонів індивіда, його самоуявлення і самооцінки. По-*третьє* – все це адаптується до установок, стилю мислення та самосвідомості конкретної емпіричної особистості.

Реальна соціальна поведінка різноманітніша, ніж прийнято вважати, в ній представлено суспільні, громадські, групові, індивідуальні варіації, які живлять соціальний розум і особистісна свідомість, рівно як і аксіологічні інтереси відповідних країн. Наприклад, гласність необхідна об'єктивно всьому суспільству. Без неї неможливо виявляти і виправляти суперечності і недоліки громадського життя в будь-якій сфері.

Суспільствознавці, як і працівники ЗМІ, мають, у цьому питанні, свої наукові і професійні інтереси, позаяк без свободи слова ані працювати, ані впливати, ані змінювати щось на якісно краще – неможливо. З іншого боку – галасливі здатні «забалакати» будь-яку проблему, залишити її поза сферою перспектив вирішення, у безкінечних «обговореннях завдання».

Суперечності існують і у духовно-ідеологічних сферах, де сприймаються найбільш виразно і, одночасно, вразливо. Що вважати за кінцеву *результативність* ідеологічної діяльності? Як зафіксувати вплив на маси, особливо, його довгостроковість? Над цим працюють певні лабораторії потужних розвідок світу, як над значною і важливою справою, що дорівнюється розробкам військових стратегічних планів.

Вплив ідеї на маси прораховується важко, але розрахунки необхідні, бо помилки надто небезпечні. Приклади: путч у Мюнхені, за бокалом пива; зомбування народу України за допомогою російських політиків (Павловський, Жириновський, Леонтев, Затулін т.п.) із застосуванням російських технологій, що активізуються напередодні президентських, парламентських, різних політичних виборів; це також і зомбування мусульман до стану «шахідів» – перераховувати всі

методи і прийоми впливу на свідомість, сенсу тут не має, більше прикладів суспільству відомі через ЗМІ.

Невміння прораховувати дію на маси і наслідки протилежного впливу, м'яко кажучи, це непрофесійність політиків, які ставлять перед собою нереальні, швидше хибні завдання. До того ж, негативний наслідок інколи спочатку сприймається, як позитивний. Тим більша гіркота розчарувань.

Науковець, насамперед, виходить з власного розуміння істини і законів обраної сфери інтересів. Але перед майбутнім і навіть сучасним, він повинен відповідати об'єктивними результатами своїх досягнень у формі висновків. Начальство, та його «мнение», це лише частина об'єктивної реальності, хоч і «шкурна» за фактом, але тимчасова і нерідко неадекватна ціні, якою розраховуєшся за похибки наслідків підтасованих висновків.

Інерція – природний супутник одночасно і руху, і спокою. На відміну від гальмування, що уповільнює рух завдяки певним зусиллям, інерція в голому вигляді – автоматично стабілізує старий процес. Ще модно вживати у цих випадках поняття стагнації, хоч, по-суті, *стагнація* є поглибленням інерційних процесів в бік регресу, бо перекладається з латинської, як – робити нерухомим.

У суспільстві це ризиковані процеси – свідоме гальмування, або позасвідоме – наслідки негативні. По-перше, це знеособленість суспільного життя, недооцінка індивідуально-особистісного буття. На протязі певного часу під прапорами боротьби з *індивідуалізмом* послідовно принижувався і пригнічувався індивід, його неповторна самість нівелювалась «потребами мас». В політиці бюрократизація суспільного життя і уяви про особистість, як про «гвинтик» - за радянських часів були еталоном.

На одеському телебаченні працює біля 30 телекомпаній. Як вдивляєшся в обличчя цієї еліти – багато стає зрозумілим, а коли слухаєш інтонації, з якими вони нас «інформують» про суспільне життя – аксіологічних сумнівів не залишається. Тут навіть немає необхідності вивчати психологію, або фізіогноміку. Сервільність ще довго буде формувати риси громадських облич. Погодьтеся, що обличчя нашого населення значно відрізняються «несвободою очей» від західних, тих, що прийнято іменувати країнами з розвиненою демократією.

Категорія прав людини історично і логічно пов'язана з ідеєю соціального захисту особистості, але реально – це довільне перерахування правил поведінки індивіда перед суспільством і навпаки, менторствування суспільства з приводу «долженствования» його громадян. Таке собі, звичайне начотництво обов'язків: знати – потрібно; виконувати – «казала Настя, як удасться!» Хто яку вдачу має. Бюрократична регламентація поведінки громадян у поєднанні з примітивною психологією заздрощів, закарбували у масовій свідомості підозріле і вороже відношення до тих індивідуальних особливостей, які зачіпають чийсь інтереси.

Був такий період у науці, навіть середнє покоління ще пам'ятає це, коли говорити і писати від власного імені, користуючись займенником «Я» - було непристойно. Філософу якось задали питання: що важливіше колектив, чи особистість? Колектив, - відповів він, - однак тільки у тому разі, якщо складається з особистостей. Гідна відповідь, проте нещира. Натовп не повинен ховатись за одну спину, на зразок мухи, що їде на рогах вола, а потім промовляє: ми пахали, ми втомились! Наш студент теж нерідко нагадує подібну муху, користуючись послугами інтернету, робить вигляд, що працював сумлінно у читальному залі.

Деіндивідуалізація суспільного життя суперечить основам філософії. Не випадково з 70-х років минулого сторіччя у суспільствознавстві та філософії, виник жвавий інтерес до проблем особистості. Аксіологічне акцентування індивідуально-особистісного начала, в умовах бюрократизації суспільства, демонстративно відповідало належним зарядом на примхливу критику можновладців.

Проте, вся «метакритика» вчинялась майже під ковдрою, не проголошувалась відкрито, апологетичний смисл публікацій про «личность» приховувався досить вдало, під парадними гаслами «все для людини!». Виникло таке химерне поняття, як «керована демократія» (або «дозована»). Абсурдистику вербальних взаємозаперечень засуджувати у той час мало хто наважувався.

Супутники деіндивідуалізації – це гіпертрофоване почуття власного безсилля, та щільно пов'язана з ним соціальна апатія. Подібне неминуче відбивалось на громадській кишені, але чиновники цим ніколи не опікувались і тепер не бентежаться. Якщо не вдасться реалізувати власну індивідуальність, то виходить, що все, що доводиться робити, з подібним успіхом здатен зробити інший. Незамінних - немає! – головне гасло несамовитих колективістів. То й виникало риторичне запитання: а навіщо тоді силуватися щось робити?

Найпростіший вихід з даної ситуації був «знайдений» комуністами – відбулось зниження рівня соціальних вимог, домагань і потреб; зведення всього і вся виключно до особистих, або

декларативно колективних інтересів. Щось було дозволено задовольняти поза суспільною діяльністю, а щось - використовуючи її за потребою. Квітли чергові вимушені гасла: – «Всім все до лампочки», або – «Моя хата з краю»...Філософія брутальна і неприваблива!

Будь-який суспільно вагомий наслідок вимагає, безумовно, колективних зусиль, організованості, дисципліни, та жодне колективне дійство неможливе без індивідуальної ініціативи, унікальної енергії окремої особистості.

Кожна нова ідея народжується в одній «окремо взятій» голові! Це ж так очевидно, в яку єзуїтську голову могла прийти антитетична думка?! Поступово викорінюючи індивідуальність, принижуючи її значіння, ми непомітно для самих себе переорієнтувались з революційно-перетворюючої системи цінностей на бідну за асортиментом консервативно-стаціонарну базу «по потребностям» партійного керівництва.

Аксіологія спокою та інерції почала переважати над цінностями оновлення. Нове, незвичне, викликало підозру, ревності, несприйняття. У філософії непорушною нормою постала орієнтація на класику. Усі філософські видання, журнали з номера в номер друкували критичні матеріали, швидше культурологічного смаку. Але класика є поняттям ретроспективним. Те, що тепер класичне, було колись інноваційним викликом, рішучою незгодою з ретроградами минулих часів.

Непохитність авторитетів, страх новизни затвердились у науці, особливо у суспільствознавчих дисциплінах. Відбувалось рясне цитування, як правило, автори намагались захистити свою думку посиланнями на авторитети, інакше це сприймалось майже як крамола. Неодмінно вас звинувачували у спробі ревізійонізму, «отсебятине», сресі. Догматизм злегка критикувався, але взагалі, насправді, був доказом благонадійності. У пресі, у свідомості, постійно відбувалась державна асенізація. У так званий паспорт, «канон» благопристойної людини, проникли бюрократично-консервативні принципи. Бути скромним і «не висовуватись», «ініціатива наказуєма», «не лізь поперед батька у пекло» – і таке інше! Деколи і тепер ще користується попитом, але ініціатива та підприємливість, нарешті, займають належне місце. Економічні відносини, по-суті, найбільш адекватні, хоч теж, не дивлячись на певні синергетичні задатки, вимагають прописаних законів і правил порядності.

Раніше індивід охрещувався «летуном», якщо довго не працював на одному підприємстві, тепер пошуки себе вже не мають такого суворого осуду, пасивність стала невинною, професійність очолила перші місця у резюме, це відродно. Часи і правила змінились, але суспільна думка не завжди встигає за темпами, розбрат в оцінюванні подій і явищ у сучасному суспільстві величезний.

Суспільні процеси сьогодення сприймаються як перехідний період, попри те, що супернику, втім, як і завжди, прийнято приписувати негативні моральні якості, тільки негатив перемістився в інші сфери: від казнокрадства до збоченої сексуальної орієнтації і наркоманії. *Консервативно-охоронна моральна система для суспільства взагалі зручна*. Яскраві приклади у наші дні демонструє Росія у намаганнях відстоювати церковні догми, що виглядають вкрай суперечливо на рівні сучасної науки. Сміливим вільнодумцям, творчим особистостям нелегко завжди, та через певний час кількісне зростання прихильників, доводить свої ідеї до загалу.

Проте, існує також і «філософія втечі» від дійсності, прихильників тут менше, але теж достатньо, щоб звернути на цей ареал увагу. Такі індивіди знижують свої соціальні прагнення до мінімуму, шукають інші шляхи самореалізації: певні «хоббі», езотерика, колекціонування, пияцтво, розпуста, наркотики. Шляхи інколи принципово різні, а загальна риса - втеча від реальності.

Сучасний суспільний вакуум ініціативних людей у нашій державі – майже катастрофічний. Іноземці зауважують, що гроші у нас «валяються під ногами», а бажаючих їх здобувати, працювати над проблемами – недостатньо. Суспільство зuboжіє у багатій країні і це не може не дивувати. Безумовно, потрібно змінювати закони, робити їх прозорими, стаціонарними, а не амбулаторними вказівками, та правилами, що змінюються кожен день і за якими услідкувати взагалі неможливо. Всеваддя чиновництва здатне знищити найкращу ініціативу, яка несе навіть «золоті яйця»!

Пасивна поведінка людини - це розплата за минулий «колективізм» і постійний сучасний обман громади. Принцип колективізму конструктивно також значно деформувався, замінився формалізмом, номіналізмом і в тій частині, де його позитивні риси повинні спрацьовувати – так само втратив позиції.

Наприклад, галузеві профспілки. Приналежність до них не надає ніяких переваг більшості її членів, за винятком можливо окремих, «наближених» до кошика особистостей. Один процент від заробітку все життя – здається завеликою аферою державотворців! Ніхто не вдався до детального фінансового аналізу подібних утворень, а ті, хто робили спроби, нерідко мали великі неприємності. Отака собі – загадкова «добровільна» організація. Система, яка побудована на дисципліні заборон і

однобічних обов'язків у більшості громадян, починає давати очевидний збій, сучасні обивателі починають прозрівати, замість пасивності і конформізму омана викликає стихійний протест проти подібної колективізації «для вибраних».

Неможливо тут оминати *конформізм*, який, на мій погляд, виглядає просто незрілою, недосконалою формою колективізму. Близькість його до індивідуалізму також не викликає сумніву. Уява про колектив, як про зовнішню силу, своєрідного сатрапа, вселяє потребу підкорятись пасивно, особливо, коли ще й немає бійцівського складу характеру. За колективом безпечніше, міркує конформіст, перекроює себе під когось і виникає інша індивідуальність, з прихованим, келейним, індивідом, або з його відсутністю. Суспільство втрачає кожного разу унікальну рисочку своєї складової, *а індивід втрачає себе*. Стагнаційні процеси очевидні, навіть за умови того, що хтось обов'язково намагається потрапити «в струю», комусь «потрафити», до чогось залучитися, щось підтримати, у надії на начальницьку милість. Загальна моральність колективу, як і надії на якісні зміни, програють. Повна відсутність власної думки – до загальної думки – нічогісінько не додають, на які ж результати можна сподіватись?!

Характер соціального функціонування пов'язаний з особливостями когнітивної поведінки суб'єктів. Філософи давно вже теоретично і експериментально відстежують два протилежних стилі мислення: *відкритий*, гнучкий, творчий, *конвергентний*; і другий – *дивергентний*, закритий, жорсткий, догматичний, авторитаристський.

Якщо *перший стиль* має рухливі форми, лабільний, прагне за готовими формулами побачити і проаналізувати проблеми, то *інший* – навпаки, не бажає сприймати ніякої нової інформації, засвоєні стереотипи зруйнувати нікому не дозволяє.

Стиль мислення конкретної людини залежить від різноманітних факторів: природних здібностей, інтелекту, глибини навчання і якості виховання, характеру трудової і суспільної діяльності, нормативних приписів культури, географії, інших побутових «дрібничок». Співвідношення складових – завжди проблематичне. Самостійне мислення, як і потреба у свободі та самоуправлінні, формуються в процесі вільної діяльності, як на теренах навчання, так і у вихованні, трудовій діяльності.

Творче мислення передбачає наявність варіантів, як при виборі вчинків, так і щодо уподобання певних інформаційних моделей. Догматичний стиль навчання, розрахований переважно на передачу та засвоєння готових знань, орієнтований, за зазвичай, на моделі, де тільки одна відповідь вірна, інші – помилкові, що формує чорно-біле сприйняття. Людина, яка звикла до директивного мислення і сприймає лише цей стиль, впевнена, що позитивна відповідь безваріантна.

У відносно простих ситуаціях і завданнях подібна логіка цілком правомірна. Однак, у більш складних обставинах, директивність заводить у глухий кут. Тенденція поглиблюється неспівпадінням: потік інформації все наявніше *персоніфікується*, частіше той, хто говорить, пише, наполягає на чомусь – стає важливішим того, про що говориться. Виникає подвійний психологічний фільтр, який просіває свідомість, відкидаючи зайве за такими ознаками: а) нічого змістовного і незвичного; б) нічого, що надходить зі стороннього джерела; в) нічого некерованого, збуджуючого волелюбство.

Соціальні стереотипи здатні до самовідтворення, така собі принадна суспільна синергетика. Оскільки люди сприймають явища цілісно, системно, розповсюджуючи наявні властивості цілого на всі його елементи, варто зафіксувати лише одну ознаку соціального стереотипу – як ми «автоматично» домислюємо все останнє. Це сила примітивізму, сила кліше. Організація НАТО – нав'язана свідомості пересічного громадянина разом з думкою про агресію. Модернізм – це щось збуджуюче, реакційне і незрозуміле. Програма чорно-білого сприйняття простіша, все кольорове примушує напружуватись, шукати додаткові аналогії, а виклик зайвої мізкової напруги – викликає втому, декотрі починають позіхати, як на кисневе голодування.

Авторитарне мислення поєднує поважливо-некритичне відношення до влади. Владне джерело інформації закріплює ці «рефлекси» і все, що суперечить звичній і відомій схемі, блокується свідомістю. Такі завдання мають добре напрацьовані пропагандистські технології, в основу яких покладено звичайне зомбування людської психіки «за темниками». Найкращі результати видає напівправа і фрагментарне дозування кривди і правди.

Вірність принципам і твердість переконань, передусім, недешево коштують власникам: і за цінністю школи виховання і за наслідками втілення в життя. Однак, нічого більш гідного, ніж вірність самому собі і добротвочим ідеалам, у житті не існує. Цілісні натури наслідків не прораховують, ризикують поразками або винагородами власної долі.

Достобіса усі ЗМІ промовляють мудрих слів про зниження морального рівня у суспільстві, як і про втрату особистісної гідності. За часи панування, награвувавшого у народі мільярди, президента Кучми, біля дев'яноста відсотків українців зубожіли за межею бідності. Про яку гідність за таких умов можна говорити? Але ж, на щастя, і знищити її не вдалось! У глибинах народної душі гідність страждала, обурювалась, проте - визріла і вивела людей на майдани. На жаль, доводиться констатувати, що народ вкотре був зраджений і ошуканий недалекоюглядною марнотратною ющенківською командою «пасічників». Сучасний криміналітет теж духовності не додає, та це не означає, що народ повинен припиняти спротив владі, що їх методично і безсоромно грабує.

Сила *моральної свідомості* у категоричності і універсальності головних її постулатів. Але, якщо екологічні, економічні і політичні проблеми обговорюються лише у моральних термінах, це означає, що проблема забалакується, як це роблять шамани. Медитації і зомбування набули у сучасності архіагресивних форм «25 кадра», а практично, нічого вагомого і важливого для держави, не робиться і тому очікувати кардинальних змін наразі безглуздо, ми лише, як аграрії, повинні готувати ґрунт для позитивних змін, не дозволяти остаточно його знищити, бо помирають не лише від тілесного голоду, але і від духовного.

Означене – кардинальна і важлива філософсько-педагогічна проблема. Для того, щоб засвоїти ази моральності, дитину змалку треба навчити мислити альтернативно: добро-зло; гарне-погане; необхідне, те, що стверджує життя – або заперечує його. Іншого - для позитивної моральності у суспільстві, не існує. Якщо юна особистість не засвоїть елементарних норм моралі, як безумовних, категоричних імперативів, на рівні «інакше не можу» – мріяти про істинність її моральності марно.

Однак, мораль не зводиться виключно до системи заборон і приписів, це більш тонка, різностороння гра поведінки і вчинків, які повсякденно впливають на свідомість особистості опосередковано. Контекст, наслідки, мотиви вчинків, квінтесенція бесід – повинні аксіологічно осмислюватися весь час, щоб потім не доводилось виправляти помилки виховання. Для вихователя постійно існує складність вибору інструментарію впливу. За відсутності розвинутої, духовної рефлексії, жорстка система моральних принципів легко деградує у примітивне моралізування. У цьому «провальному» моменті звичайно говорять: промова – ні уму, ні серцю!

Моральна людина *вимоглива* насамперед до себе, *толерантна* до інших, але вибаглива, коли справи набувають негативних рис. Особистість не може бути пасивною, вона намагається втрутитись в обставини, пом'якшити гострі моменти, скорегувати агресію. Стиль мислення, безумовно, особистісний, але вплив ситуації на етичність інколи досить суворий. Визнаємо, що для етичності інколи взагалі немає місця! Доводиться діяти інколи гуртом, взаємно контролювати дійсність і один одного, відстежувати адекватність вчинків і поведінки.

Етичний максималізм здатний утримати особистість від морального падіння, однак, для конструктивної суспільної діяльності вимагається дещо вагомніше. Формула : « я сказав собі «ні» і тим врятував свою душу» – впливає лише на добре вихованого священика. Не всі клерикали етичні і добродійні, «ролексі», «майбахи» та «мерседеси» з'являються у них не на «трудодрі», не від тяжкої сумлінної праці. Соціально-політична атмосфера у нашому суспільстві складна, суперечлива, межа моральності дуже нестабільна, як і параметри, якими намагаються оперувати «іміджмейкери». Суспільну активність і ініціативу модно обговорювати, проповідувати, але її ще й слід забезпечувати матеріальною базою і моральною підтримкою суспільних інституцій.

У суспільстві спостерігається ще одне явище, яке психологи називають підлітковим синдромом. Підліткове мислення відрізняється, як відомо, максималізмом, нетерпимістю. Ці риси помічаються і серед дорослих. Підлітковий синдром містить значну порцію негативізму і нігілізму. Молодому індивіду простіше усвідомити те, що йому не подобається, ніж оцінити те, що до вподоби і пояснити, чому це саме так і чому саме цього він бажає.

Поняття свободи молоддю усвідомлюється спочатку у безмежному, аспекті – від чого свобода страждає «агресивністю». Лише потім, з досвідом і вихованням, добирається її позитивний зміст, стає зрозумілим, для чого вона дійсно потрібна. Особа, яка ні до чого не прагне, проблемами свободи майже не опікується, навіть побоюється її, бо це відповідальність і необхідність щось з нею робити. Наповнювати конструктивну програму дій значно важче, ніж критикувати інших.

Філософські механізми соціальної інерції, про які згадувалось вище, не є особливою специфікою саме нашого суспільства, чи епохи. У певному смислі, всі вони універсальні. Важко знайти приклад більш яскравий, ніж казка датського письменника Ганса Християна Андерсена (1805-1875) «Нова сукня короля», де мова йде про довірливого голого властителя. Поняття «авторитарна

особистість», «втеча від свободи» - виникли не у нас і не на нашому суспільному матеріалі, але уникнути їх суті не є можливим. Вивчення консервативних настроїв свідомості необхідне.

Соціальний консерватизм, за звичай, у нас асоціюється з бюрократичним апаратом. Поряд з ним існує «грунтовний» традиціоналізм, що критикує дійсні і апокрифічні недоліки сучасного життя, з точки зору патріархальної системи цінностей. Інколи консерватизм це прояв тимчасової політичної виснаженості, захисна реакція на нові заклики і темпи суспільного розвитку. Невміння їх розрізняти і знаходити адекватні способи нейтралізації певних явищ – здатні культивувати соціальний песимізм.

Компліментарно-раціоналістична модель людини, яка стала панівною у сучасній філософії, замовчує ірраційні риси суспільної та індивідуальної свідомості. Деякі стереотипи та ідеї, які пристосували для себе націоналістичні та шовіністичні індивіди, не піддаються *грунтовній* критиці, науковому осмисленню, що є небезпечно. Вирощені у тепличній атмосфері бюрократичного чинопочитання, люди нерідко розгублюються в атмосфері масового мітингу. Різниця між публікою і натовпом мало кому відома, потрібен ґрунтовний соціально-політичний лікбез. Скорочувати і спрощувати гуманітарні дисципліни, на мій погляд, вкрай недалекоглядно, бо ніякого зиску у перспективі здорових, продуктивних взаємовідносин – суспільство не матиме. Є переконання, що поняття «суспільної інерції» повинно насторожити суспільні інститути, бо саме воно чітко і адекватно характеризує сучасні форми взаємодії людини і громади, і, по суті, є оціночним важелем у виробництві соціального, позитивно налаштованого суб'єкта для збереження суспільної рівноваги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Социологический энциклопедический словарь: На русском, английском, немецком, французском и чешском языках / [Ред.-координатор Г.В.Осипов]; Ин-т соци-ально-политич. исслед. РАН: Ин-т социологии РАН. — М.: Издательская группа ИНФРА*М-НОРМА, 1998. — 480 с.
2. Матвеева Н. А. Социальная инерция. К определению понятия. — М., 2006.
3. Элиас Н. Общество индивидов. М., — 2001. — 330 с.

Шабанов М. О. – старший викладач кафедри політології Інституту соціальних наук Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

УДК 323.21:572.027

НОМО TOTALITARICUS ЯК ФЕНОМЕН У РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ПРОЦЕСУ

Розвиток політичних процесів тісно пов'язаний з багатомірною антропологічною складовою. Феномен людини тоталітарної представляє науковий інтерес у контексті взаємодії елементів держави та громадянського суспільства. На сучасному етапі він залишається динамічним та відкритим до змін. Даний феномен представлений у політичному просторі на всіх можливих рівнях. Він ефективно впливає передусім на державу як базовий інститут сучасної політичної системи.

Ключові слова: людина тоталітарна, людина політична, антропологічна складова, політичний процес, політична участь, держава.

НОМО TOTALITARICUS КАК ФЕНОМЕН В РАЗВИТИИ СОВРЕМЕННОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ПРОЦЕССА

Развитие политических процессов тесно связано с многомерной антропологической составляющей. Феномен человека тоталитарного представляет научный интерес в контексте взаимодействия элементов государства и гражданского общества. На современном этапе он остается динамичным и открытым для изменений. Данный феномен представлен в политическом пространстве на всех возможных уровнях. Он эффективно влияет, прежде всего, на государство как базовый институт современной политической системы.

Ключевые слова: человек тоталитарный, человек политический, антропологическая составляющая, политический процесс, политическое участие, государство.